

SZENT HALVARD

IRTA: SIGRID UNSET

Halvard, a husebyi gazda, egy májusi reggel kint halászott a fjordban. Graein, a rabszolga vele tartott.

Most a rabszolga evezett, mert napkelte előtt jó sokáig Halvard dolgozott; barna köpenye a padon hevert. A csónak fenékvize körüllocsogta a köpeny csücskeit s fölfreccsent a férfiak lábára, de térdigérő, kátrányos és homokos lóbőrcsizmájukról csöppenként lepergett. Halvard személyesen varrta e holmit; sose nyughatott. A csónak orrán, a rabszolga hajlott háta fölött vasszarvú gimfej csillogott; ezzel is Halvard remekelt.

Elfordult a napfénytől, úgy melengette hátát és vastag, vörös nyakát. Kurta haja kétfelé omlott s aranycsigákkal keretezte ifjú, viharvert képét.

Tizenkilencéves korára maga gazdálkodott Husebyn; még jóformán gyermeknek látszott. Magas és vállas volt, karcsú és hosszúlábú; feje pompásan ült izmos nyakán. Fürtjei szőkén és göndören ragyogtak; alacsony és széles homloka, nagy és szürke szempárja, egyenes orra, telt és hosszas arca a szépség jegyeivel ékeskedett. Piros és ivelt száján lágy és fehéres pihe nőtt.

Kék ujjasa kopottan feszült rajta. Két kés lapult övéhez, míg bárdja a fartökében rezgett. Halvard a fenékvízből előrehajolva válogatta az éjszakai zsákmányt. A hal java anyja fűzkosarába került; Torny otthon betegeskedett s áhítatos imák szárnyán repesett az ég felé. Halvard maga evezett ki, hogy friss falatokkal örvendeztesse meg az öreg asszonyt, aki irtózott a sózott hústól. Az apraja a macskára várt; Halvard nagyon szerette az állatokat. A közepesek a rabszolgának jutottak.

Graein, az ír rabnő fia legörbedve fujtatott s füstcsipte, gyulladt szemével behunyorgott a Napba:

— Válts föl, Halvard! Te jobban bírod a fényt!

— Csak húzd be lapátjaidat! — felelt Halvard s a fjord vizében leöblítette kezeit. — Ideje, hogy együnk.

A rabszolga iszákjáért nyúlt s a középső padra rakta kenyerüket, sajtjukat és lőréjüket. Közben nyíltan fitymálkodott a sovány eleség felé. Ugyanis Halvard megfogadta, hogy a nyári napfordulóig, amikor sundbui Inga Ivarsdatteral egybekel, nem fogyaszt se húst, se rendes sört. Reszketve esdett Krisztus irgalmáért, hogy még néhány évig ápolhassa anyját. Elsősorban Olav Haraldssön közbenjárásához folyamodott, mert a szent csodáiról ország-szerte káprázatos hírek keringtek. A nagy király Torny unokabátyja lévén, jól ismerte Vebjörn háznépének szenvedéseit. Vebjörn tavaly ősszel halt meg.

Halvard naponta imádkozott apja üdvéért s gyakori gyászmisékkal könnyített bűnén. S hatalmas ajándékokkal fordult az egyházhoz, hogy anyja egy ideig nyugodtan élvezhesse özvegységét.

A Nap fehéren izzott a fjord fölött ; a víz pajkosan pezsgett a ringó csónak körül. Tündéri időjárás uralkodott ; a tavasz korán köszöntött be. A partmenti rétek zöldeltek, a lomberdők rügyeztek, de fönt a sötétkék rengetegek közt sűrű hócsíkok fehérlettek.

Halvard megreggelizett s a szárazföld felé nézett. Mindkét közeli tanya Husebyhez tartozott ; a fiú hűbéresei gazdálkodtak rajtuk. Tizenhároméves kora óta először tartózkodik itthon, mert Vebjörn, az a híres kalmár, hamarosan kiküldte a világba. Halvard sejtette, hogy ez az intézkedés anyja ellen irányult : Torny ne örüljön egyetlen fiának s ne számítson védelmére. Bár Vebjörn már rég nem verte. Máskép harcolt vele.

Most Vebjörn eltávozott, most békén élhettek. Halvard kedvére járhatta az erdőt, a fjordot és a tengerszemeket. Megkapta apai jussát ; mátkája révén is óriási vagyon ígérkezett számára. Inga Ivarsdatter gyönyörű lány volt. Csak háromszor találkoztak, de Halvard szinte lángolt érte s látszott, hogy ő is szereti jegyesét. A kicsike a ringsakeri szentestén szóba ejtette a fiú nászingét ; panaszkodott, hogy nyárközépig aligha készíti el. «Oly szép lesz ?» — kérdezte Halvard s Inga föl kacagott : «Oly szép lesz, mint szerelmünk !» — Halvard bizott, hogy később teljesen összeszoknak. Inga valósággal áradozott anyósáról s megígérte, hogy mindig kedvében jár majd. S a fiú fölfohászkodott, hogy Torny az Úr és Szent Olav jóvoltából legalább az unokák megérkezéséig maradjon mellette.

De még e verőfényben se derült föl. Míg tovább válogatta a macska eleségét, gyermekkori emléke újra fölremlt előtte. Apja korábban is gyakran rátámadt anyjára, de ekkor határozottan gonoszul viselkedett.

Egy este az egyik vályogviskóban üldögélt anyjával. A cselédek a kemence körül sűrögtek ; a lábasok vígan pöfögtek. Az anya a sutban ült, térdei közt egy köcsög tej párolgott s ölében két cica hancurozott. Torny piros, fehér és fekete láncocskákkal cifrázta föl a tisztavérű apróságokat s ajándékul küldözgette rokonainak ; még a királylány is kapott belőlük. Halvard anyja előtt örködött, hogy a macskákkal együtt kutyája is igyék.

Ekkor Vebjörn váratlanul betoppant ; részeg és mérges volt. Torny ráköszönt s nagyban sürgette a lányokat, hogy terítsenek meg. De Vebjörn dörmögve ment át a női szobába. Ott valahogy Halvard ebébe botlott ; dühösen fölrugta az állatot s a kutyáért ugró fiúnak esett.

— Ha megint tombolsz, inkább rajtam töltsd kedvedet, mint fiadon és jószágain ! — rebegte Torny. — Ámbár nem nagy dicsőség, hogy feleségeddel megbírsz — ha akarnám, erősebb ellenfélről is gondoskodhatnám részedre, Vebjörn gazda.

— Lám, ismét mágnásrokonaidal fenyegetőzöl ! — nevetett Vebjörn. —

Ha segítségükben bíznál, már régen rámszabadítottad volna őket. De sokkal jobban ismernek, semhogy törődnének veled. Magam is legszívesebben kikerülnék! Folyton ideát motozol s pogány állataiddal játszol! Pedig tudod, hogy a macska Freya kísérője. Bizonyára ezért őrvjongsz érte. Félig-meddig magad is pogány vagy s Edvin pap nem egészen istenes szándékokkal ténfereg körötted — sejtem, mily szorongva lesi, hogy fölszerszámozzam lovamat; én még a határban kocogok, amikor ő már itt bomlik Husebyn. De, gondolom, legfőbb ideje, hogy örökre eltiltsalak fiamtól.

Torny szótlánul Halvard felé nyúlt. Vebjörn hozzájuk dülöngött s rájuk meredt; hirtelen fölkapta az egyik cicát s beledobta a tűzbe.

Az anya fölpattant, Halvard előreugrott; sírva kaptak a halálra-rémült állat után. A cselédek ijedtükben hangosan jajgattak a gazda előtt. Ez egy bottal döfölt a fölkapaszkodó macska felé; a szegény pára átlendült a gyujtósra s égő bundájában végignedvezte a padlót.

Torny utána szaladt s szoknyájával eloltotta a tüzet. A macska sziszegett, vonaglott s össze-vissza karmolta megmentőit; mindkettejük keze vérezett. Az állat megugrott, az ajtó felé szökött, néhányszor elbukott, fölkelt és kisorsrant.

Vebjörn torkaszakadtából nyerített — de a kis Halvard is megérezte, hogy apja rettenetesen restelkedik. Ekkor Torny férjéhez fordult; a gyermek rámeredt, majd ölébe rejtette képét, úgyhogy az őv kemény, hideg verete húsába vágott. Az anya szorosán átölelte fiát; álltában falevélként remegett.

Most az apa Halvardra csapott, a kemencében hurcolta s a tűz fölé lógatta.

Torny úgy sikoltozott, hogy Halvard évekig fölriadt rá álmából. A fiúcska valahogy a földre terült, míg szülei ott viaskodtak a kemencénél s a cselédek és rabnők az ajtóból nyöszörögtek feléjük. Halvard apjához mászott; elszántan marta hosszú, vastag gyapjúköpenyét és bőrnadrágját. Teljes erejéből küzdött anyjáért, akárhány rugás érte is.

Kisvártatva anyja ölében ült; apja kiment. Valahányszor fölsandított, mindig újabb sírásra fakadt; Torny arca szürke és véres volt. A szolgálók köréje csődültek s böszven bujtogatták, hogy ne tőrjön tovább.

Később a cselédek is eltűntek — nyilván az asszony küldte ki őket. Csak Dympna, egy öreg rabnő maradt bent — Graein anyja, Torny dajkája.

— Ha ez bönsnesi Guttorm fülébe jut, Vebjörnre rágyujtja a házat! — jegyezte meg Dympna.

— Bizony, rokoni kötelessége volna! — felelt Torny.

— Akkor megkeresem fiaimat! — szólt Dympna. — Vebjörn oly részeg, hogy Graein vagy Konald észrevétlenül elszelelhet.

— Ne vétkezzünk! — remeg Torny.

— Ó, majd levezekeljük! — makacskodott az ír nő.

— De Halvard hiába nő föl, nem bosszulhatja meg apját! — tért ki az anya.

— Akkor fogd fiadat s költözz rokonaidhoz — sokkal kisebb sérelemért is elválasztanának Vebjörntől.

— Nem, nem válok el! — tünődött Torny. — Különben Vebjörn újra megnősül. S most megvagyok Husebyn; nem akarom, hogy Halvard idegen gyermekekkel osztozkodjék. Hidd el, eddig is csak a gyermekért türtem.

— Anya! — suttogta Halvard. — Gudveig fönt van a padláson, elárul benneteket. Dympnáék sugdolózásából rájött, hogy Gudveig féktelenül áskálódik ellenük. Vebjörn féltékenységéből nyúlt érte; a legtávolabbi szomszédokkal és ismerősökkel, a pappal, sőt a hűbéresekkkel és rabszolgákkal is meggyanúsította Torny. Sokszor toporzékolt, hogy felesége csak kényszerből ment hozzá, az idős és egyszerű emberhez. Minduntalan kikelt Torny hidegsége, büszkesége és finnyássága miatt. Az asszony bosszantására magához emelte Gudveiget; de a lány végkép fölébe kerekedett.

Torny kisvártatva fölkiáltott:

— Gyere le, Gudveig! Mondd meg Vebjörnnnek, hogy ez este nem megyek át hozzá.

A lány némán lecsúszott a létrán s kiosont.

— Én hamarosan bekapartatnám a bestét! — szólt Dympna.

— Legszívesebben máglyára dobatnám! — bölintott Torny. — De Vebjörn ne higgye, hogy paráznasága izgat.

Lefektette Halvard-t s maga is hozzáfogott a vetkezéshez. Ekkor Vebjörn meg Gudveig benyitott. A férfi kihívta feleségét.

— Nem! — háritotta el Torny. — Többé nem megyek át, Vebjörn. Gudveig bátran elfoglalhatja helyemet — ti úgyis jobban összeilletek.

— Ne is gyere! — fortyant föl Vebjörjn. — Itt nyugodtabban pusmoghatsz rabszolgáiddal — akár gyujtogatásról, akár szökésről tárgyaltok. Nem lep meg, hogy életemre törsz.

Torny hallgatott, de Gudveig fölcsettant:

— Úgy-e, Torny, kijelentetted, hogy Halvard senkivel se osztozzék. Sejtheted, Vebjörn, mi rejlik emögött. Ugyanis feleséged viselős. Bezzeg mi tudjuk, hogy ez a banya miért bűbájoskodik s hogy Torny miért gyűjti ide ezeket az ördögi macskákat.

— Lelepleztek, Torny? — kérdi Vebjörn.

— Ágyasoddal nem vitatkozom! — válaszolt Torny. — Ez a tanya legrégebb és legrozogább háza, itt senki se zaklasson bennünket. Mostanában nagyon hetyke vagy, Vebjörn gazda; úgylátszik, nem gondolsz a déli hírekre. A nép már megunt a dán királyodat; hamarosan megtörténhetik, hogy gyermekeink esdenek érted fejedelmi véremnél.

Vebjörn az asszonyra rontott. Torny egyetlen jajszó nélkül türte ütlegeit. Halvard már-már fölugrott, hogy segítségére keljen; de az anya ráförmedt: — Egy Gudveig-féle jött-ment előtt ne üssön meg!

De amikor Vebjörn, meg a lány kifordult, az anya fölmászott az ágyba, nyakához szorította Halvard képét s halkan nyöszörgött.

A gyermek éjfélután fölriadt ; a másik ágyba tették át. Látta, hogy anyja összegörbedve térdel a padlón s míg az asszonyok támogatják, jómaga összecsikart szájjal hörög. Halvard hozzákészült, de Torny rászólt, hogy feküdjék le s forduljon a falnak. Egy cseléd prémekkel és szőnyegekkel fődte be fejét, de később anyja iszonyú sikoltozására kibujt e halom alól s lepattant a földre.

Ekkor néhány asszony az ágyba cipelte Torny ; közben Dympna valami mozgó tárgy fölé hajolt, báránybőrbe bugyolálta s a kemencéhez vitte. Halvard ügyefogyottan báméskodott.

— Gyere, Halvard ! — szólt Dympna. — Nézd meg hugodat !

Halvard csodálkozott, hogy a báránybőrben egy ökölnyi, meztelen gyermek fekszik. A nagyfejű és véznatestű apróság rákvörös volt a macskaként nyávogott.

Az asszonyok kisvártatva kijelentették, hogy rögtön átüzennek a papért ; a lányka aligha marad meg, legalább ne égjen a pokolban.

Halvard fölkapaszkodott az ágy végébe ; Torny görcsösen szorongatta pólyását. Az egyik asszony fölnyalálolta a fiúcskát, de az anya nem engedte ki.

— Hívjátok át Vebjörnt ! — rendelkezett.

Az apa egészen elázott ; csak úgy bömbölte, hogy a kicsi pogányul haljon meg.

— Vigyék el a manók és lidércek ! Nem az enyém — végtére kilencig csak számolok !

Torny rimánkodott :

— Vebjörn, Vebjörn ! Nem látod, hogy szegényke idétlen ! Hisz az este nagyon megvertél !

— Lám, most könyörögsz, Torny ! Úgy-e, szeretnéd, ha fölküldenék Edvin papért ?

— Igen, igen ! — zokogott az anya. — Könyörgök ! Hét év alatt sose kértelek semmire — de most könyörgök, könyörgök, könyörgök !

— Ó, én állandóan kolduskodtam rajtad, Torny ! — zsémbelt Vebjörn. — Hanem ezúttal megfizetek. Aki e féreg fölfordulásáig itthagya, örökre megemlegeti szökését.

Ezzel sarkonfordult. Dympna ijedten hátrált előle, de Vebjörn kicibálta az udvarra. Kint vad zenebona támadt, az ír nő rá-ráröfönt a háznépre, hogy ne törődjék Vebjörnnel. Aztán síri csend lett.

Az asszonyok jajongva tanakodtak. Egyikük se tudta a keresztigéket. Ekkor Halvard hirtelen fölocsudott. Előrehajolt s megérintette anyját.

— Anyám ! — suttogta. — Én elmegyek Edvinért.

Torny egyszerre elhallgatott. A fiúra meredt.

— Jó, neked megkegyelmez, bárhogy tajtézik is. Nem hagyhatom ezt az ártatlan csöppséget.

— Kint koboldok és boszorkányok nyüzsögnek ! — suttogta az egyik asszony. — Nem tudom, hogy siklik el Halvard a gazda előtt.

De a gyermek erre is rájött. A kunyhó előtt ludpást húzódott ; palánkjából afféle csapóajtócska nyílt a házak közé. Halvard odafordult Jorunnhoz, a legerősebb nőhöz, hogy tágítsa ki a rést. Míg Jorunn kint dolgozott, az asszonyok jól bebugyolálták Halvard-t. S a fiúcska eltűnt.

A Hold ezüstösen ragyogott, de a déli szélvész majd elvitte a gyermeket. Halvard a falak mellett félve surrant tova, de minél küljebb ért a fehérfényű, vaskosárnyékú éjtszakába, annál szédültebben retteget a köröskörül üvöltöző rémektől. A földeken vastag, ragacsos hó feküdt, de a torlaszok széléről csunya, világos füst kavargott föl. Halvard néhol házmagasságnyi kupacok kerülgetésére kényszerült ; verejtéke csorgott, szíve döngött ; pityeregve baktatott a roppant kavargásban. Erősen szorította anyja ezüstkeresztjét s hugára gondolt, hogy vajjon lelkecskéje meztelenül röppen-e ki a rideg, sápadt éjbe. Nagysokára fölért a paplakba. Edvin kutyái túlugatták a vihar zúgását. A pap fölöltözött s a fiúcskához csatlakozott.

Ez Edvin hátán nyargalt haza ; kezében tartotta az olajos üveget, meg a szentelt gyertyát.

Amikor Husebyre értek, Vebjörn újra az udvaron ténfergett. Edvin nem fért át a csapóajtón ; így egy ideig a csűr mögé húzódtak. A pap a hóba térdelt, hogy Szűz Mária legalább a keresztelőig hosszabbítsa meg a gyermek életét.

De az idő mult s Vebjörn még mindig a kunyhó körül motozott. Ekkor a pap hirtelen megszólalt :

— Ha Isten az éjszaka hozzám, segített, kis Halvard, talán rólam se feledkezik meg.

Erre kilépett s Halvard utána sompolygott. Vebjörn meg a pap a putri ajtajában akadt össze. A továbbiak káprázatosan peregetek le Halvard előtt. Az apa meg a pap egy pillanatra összenézett, majd Vebjörn kitért az útból ; átballagott a fészerbe.

Bent az anya dúltan lehelgetett a pici szájába, hogy saját lelkével melengesse föl. A lányka olykor-olykor fölnyöszörgött. Az asszonyok langyos vízzel töltöttek meg egy rézüstöt, Edvin a kemence tűzén meggyújtotta a szentelt gyertyát s átadta Jorunnak. Mások fehér kendővel fődtek be Halvard vállait, kezébe nyomták az olajosüveget s Edvin megkeresztelte a kisedet. Alighogy a lányka a vízbe merült, rögtön elhallgatott s törölgetés közben nyugodtan elszunnyadt. Most Halvard is levetkezett ; meleg prémebbe burkolták s bőségesen megittatták. Az anya ismét lábához fektette ; a gyermek menten elaludt.

Edvin pap bántatlanul ment haza ; Vebjörn se neki, se Halvardnak nem rőtta föl a kéretlen szolgálatot. Csak tavaly ősszel, végső napjaiban tért ki rá. Ekkor egy este, többek füle hallatára odaszólt fiának :

— Ha nem fordítod el bűnömet, most keservesen fizetnék érte — amennyiben Astrid hugod pogányul hal meg, szorongóbban búcsuznám tőled. S Torny bármennyire ellenem ingerelt is, eléggé észrevehetted, hogy ítéltém meg férfiasságodat, amikor oly fiatalon fölmerészkedtél a paphoz. Gudveig folyton ingerelt s ittasságomban csakugyan hallgattam rá.

Astrid még két napig élt ; szépen szopott s Torny már-már reménykedett, hogy fölnevelheti. De harmadnap reggel örökre lecsuklott anyja melléről.

Torny meg Halvard rövidesen bönsnesi Guttorm Sigurdssönékhez menekült. Halvard számítása szerint két évig laktak ott ; ezalatt tökéletesen boldog volt. Szülei később kibékültek s a család újra összeköltözött. Vebjörn elúzte ágyasait s rendesebben bánt Tornyval, bár ez sose melegedett hozzá. Halvard nem rajongott apjáért s alig volt jó napja mellette.

II.

Míg Halvard elrévedt, Graein bevezett a fjordba.

De a husebyi kikötőben megálltak. Jó mérföldnyivel följebb hosszú patak zuhogott le. Akkor nagy erdőség volt ott ; a husebyi hegyoldal majdnem kopáran meredt fel, ellenben a fjordmenti részen sűrű rengeteg húzódott ; e vadonban csak néhány kis tanya és kunyhó bujt meg.

A part fölött zöld dombok szegték a patakot ; a torkolat közelében kis hajóhíd himbálózott. Graein az egyik magaslaton mérte föl telkét és szántóját ; úgy tervezte, hogy pünkösd estéjén mindkét fiával kilép Halvard szolgálatából. Graein özvegy volt s csak fölzsabadulására várt, hogy elvegye Ragnhild Ormsdattert. A lány már szabadosoktól származott ; apja Halvard hűbérese, fönt lakott az erdőben. Végkép elszegényedtek ; Ragnhild egy dán zsoldos fattyával szegénykezett. Így a csinos, fiatal teremtés kénytelen-kelletlen hozzátörődött a koros, rabsorban született férfihoz. Egyébként Graein meglehetősen gazdag volt, mert Torny annyi ajándékkal halmozta el Dympnát és sarjait, hogy váltságuk sokszorosan kitelt volna belőle — de Vebjörn sose vesződött szabadosaival, ők pedig nem váltak meg Tornytól és Halvardtól.

A halászok fölmentek a partra. Nyers gerendák és súlyos malomkövek heverték szerteszét. Halvard tudta, hogy ide valami vizimalom kell, mivel az erdei kalibákban kézidarálóval morzsolták a gabonát ; a husebyi malom messze esett s a környéki szegénységnek nem telt szemhordásra. Úgy látszott, hogy Graein az új vállalkozás révén keresethez és társasághoz juthat.

Graein a domb oldalába ásta tanyáját ; csak a tetőhöz kívánczolt pár cölöp. Halvard bőven válogatott neki a parti gerendákból ; aztán átballagtak az építkezéshez. Benéztek az istállóba ; ez már úgyszólván elkészült, mert Graein a lakás berendezéséig ide kívánczolt. Ekkor észrevették, hogy bent egy ember lapul.

Mindketten rászóltak, de az alak nem mozdult ; erre Graein előhúzta

zugából. Nő volt. Hasztalan faggatták, miért bujkál ; látszott, hogy félelmében rejtegeti képét. Graein újra belemarkolt s keményen fölnyomta állát. Szinte kiszakadt belőle :

— Nézd meg, Halvard !

A fiú eleinte csak bámult, de aztán ő is ráismert Gudveigre. Tizenhárom éve, ringerikei bujdosásuk óta nem látta Vebjörn ágyasát. De néha hallott róla. Apja a fjord túlfelén szép birtokkal ajándékozta meg, de később, amikor Svein uralkodása alatt egy dántól gyermeke született, irgalmatlanul elűzte onnan — bár Vebjörn akkor már állítólag két esztendeje nem járt át hozzá. Gudveig dánjával együtt fölkerelkedett, de csakhamar visszajött. Ahogy vénült és csúfult, mind lejjebb csúszott ; végül faluszéleken, erdei tanyákon és zsellérviskókban kéregetett, de sem a husebyi birtokra, sem a templomba nem merészkedett. A múlt télen bizonyos Sigurd vadászkunyhójában húzódott meg. Ez mindig ily ágrólszakadtakba botlott. Orm mostohatestvére s Graein jövődöbeli nagybátyja volt. Halvard a rabszolgától kapta híreit.

Gudveig csökönyösen hallgatott. Ekkor Graein megszólalt :

— Vigyázz, Halvard, nehogy meglépjen. Egyelőre átnézem vackát, esetleg valami varázslattal tör ellenem. — S visszatért az istállóba.

— Itt bujkálok, mert másutt nincs hajlékom ! — mondta az asszony. — Hajósemerre várakozom, hogy átvigyen a fjordon.

— Nos, én aligha viszlek át ! — szólt Halvard. — De azért ne fuss el innen ! — tartóztatta Gudveiget, aki jobbra-balra sandított.

Kissé félrébb állt, úgy nézte az asszonyt. Gudveig iszonyúan megcsúnyult ; ráncos, szürke, fogatlan banya lett ; födetlen, kócos feje szinte zöldre fakult. Csupa rongy és piszok volt, ujjai kilógtak cipőjéből. Valóságos csontvázvá aszott, csak a hasa állt ki ; ha nem oly idős, Halvard terhességgel gyanúsítja meg.

Az erdőből hirtelen zaj hallatszott ; ekkor Gudveig megrázkódott s siránkozni kezdett :

— Halvard, Halvard eressz el ! S ha Sigurd keres, ne mondd meg, hogy láttál !

— Lám ! — szólt Halvard. — Megint vétkeztél, Gudveig ?

— Nem nyúltam Sigurd ezüstjéhez — a fazék már üres volt, amikor kiástam. Halvard, egy magamféle nyomorulton nem állhatsz bosszút ! Sigurd majd agyonvert ! — mutatott véres rongyaira.

Halvard emlékében fölrémlettek anyja kék és zöld foltjai s így szólt :

— Maradj, Gudveig, rögtön kivallatjuk Sigurdot is.

Ekkor Gudveig a fiú lábához borult, de Halvard elugrott előle.

A férfiak kiértek az erdőből. Öten voltak : Sigurd, Orm meg három unokaöccsük. Amikor meglátták, hogy Gudveig husebyi Halvard előtt fet-reng, duhaj kiáltozásba kezdtek :

— No, Gudveig — most nemcsak lopásodért felelsz !

Az asszony hiába kapkodta fejét, össze-vissza rugdosták s ijjal és dárdával ütlegelték.

— Nyughassatok! — kiáltott Halvard. — Úgy megrohantátok, akár egy farkast. Mondd el, Sigurd, mivel vádolod!

Sigurd belefogott:

— Gudveig majd egy esztendeig szolgált nálam, de rest és hanyag volt s rútsága és vénsége ellenére is összezördített unokaöcséimmal. Egyébként folyton lopkodta a halat, meg a lisztet. Néhány napja megkértem, hogy tisztuljon tőlem, akkor is kint hempergett egy csűrben. Gondoltam, inkább vásárlak egy rabnőt. Minden pénzem és ékszerem egy kis vasfazékban volt földpriccsem alatt. Tegnap, alig bujtam ki prémjeim közül, menten észrevettem, hogy valaki föltúrta a földpriccset. Gyanúm beigazolódott, teljesen kifosztottak. Erre átmentem Gudveighez; kijelentettem neki: adja vissza kincsemet s békén odább állhat. De a gonosz tagadott; ekkor addig ütöttem, míg csak meg nem ugrott.

Gudveig egyre visított, hogy fogalma sincs Sigurd kincseiről.

— Leviszlek Husebyre! — szólt Halvard. — A pincében nyugodtan elmélkedhetsz felőlük.

Gudveig még esztelenebbül rikácsolt. Az egyik ifjú közbeszólt:

— Ez az ügy nem a te ügyed, Halvard, ne keveredj bele. Mi nélkülled is elrántjuk a tolvaj nótáját.

Halvard eltűnődött. Szinte megszánta a halálradermedt Gudveiget — Sigurdék részegen vicsorogtak rá. Ezért másképp kísérletezett:

— Mondd, Gudveig, hol őrzöd holmidat, talán így kihúzhatlak a csávából.

Ekkor Sigurd fölrikkant, hogy Halvard nem parancsol neki, ne bíraskodjék előtte. Különben másért is számol Gudveiggel.

Halvard kijelentette:

— Bizonyára nem kisebbítek, Sigurd, ha dolgoz iránt érdeklődöm. Gudveig megkapja a magáét. De csak emberi módon büntethetjük. Ez a nyomorult sem erdei fenevad.

Mihelyt Gudveig megérezte, hogy Halvard pártjára kel, nyomban neki-bátorodott; még föl is állt.

— Figyeljetek ide! Amikor elvertél házadtól, csakugyan kiástam a fazekat, Sigurd. Szerettem volna néhány garast, nehogy magzatoddal együtt éhen vesszek; gondoltam ez jogos kívánság. De a fazék üres volt — ha hazudom, itt pusztuljak el. Alighanem karácsonyi vendégeid raboltak ki; esténkint, amikor becsíptél, váltig hajtogattad, mennyi kincsen fekszel.

Sigurd elbődült hogy nem vállal semmiféle apaságot.

— Ne rajtam keresd jussodat, hanem azokon az utasokon!

Halvard eltolta a tajtékzó embert.

— Ne közelíts! — mondta. — Magam is igazolhatom Gudveig szavait.

A télen két utas érkezett Husebyre : egy orratlan, meg egy vöröshajú. Olavtól, a parti csaplárostól vásároltak lovat, megeleséget. Ezüst csattal fizettek neki ; én később megvettem ezt az ékszert. — Övéből előkotort egy kopott köpeny-kapcsot s odamutatta Sigurdnak.

Most Sigurd nagynehezen vállalta a kapcsot ; szépajjától öröklődött köztük. Halvard feléje nyujtotta :

— Egyelőre menjetek haza, később majd megtárgyaljuk Gudveig esetét. De táguljatok már, ne másszatok rám !

Amazok torukukszakadtából harsogták, hogy Halvard mászik rájuk, ők szabad emberek s ezentúl senkinek se térnek ki. Sigurd újra elrecsegte, hogy Gudveig többel adósa. Előre kapott ; ekkor Halvard hátráblökte a nőt. De Orm rikácsolt :

— Nem tűrjük Halvard pöffeszkedését. Apja összevásárolta apáink tanyáit s hűbérré vetett bennünket. Kitalálta, hogy lányomnak egy rabszolga is elég lesz — a nagyok csak taposnak rajtunk. De az erdő tág, ott könnyebben mozgunk, mint a vályogputrikban. S annyian vagyunk, hogy egy gazda meg egy rabszolga meg se kcttyan nekünk !

Ekkor Graein az istállóból kijövet Halvard felé nyujtotta kardját. Föl-szabadulására szerezte be.

— Hajtsd az erdőbe ezeket a zsírosnyakúakat, Halvard ! Betyárok, kerüljétek Husebyt, nehogy szelindekeink ikráitokba harapjanak !

A zsellérek meglapultak, de Halvard eldobta a kardot.

— Megesküdtem, hogy pénteken, az Úr kínhalála napján, csak végső szükségből fogok fegyvert.

Most a két csoport kissé szétvált : ott Sigurdék, itt Halvard az asszonnyal, meg a rabszolgával. Sigurd előredobbant :

— Engedd meg, gazdag Halvard, hogy mi, szegény flótások, magunkban tanácskozzunk. Igérem, legföljebb Vebjörn eszközeivel gyorsítjuk meg Gudveig szülését. Ez a banya sokszor dicsekedett, hogy apád még előtte is elagyabugyálta a király rokonát.

Halvard irult-pirult. Ekkor Graein megszólalt :

— Gyere, Halvard, hadd tépázzák egymást. Ha kijózanodnak, bizonyára megbánják pimaszságukat.

De Halvard halkan és ércesen tagolta :

— Úgy látom mindnyájan megháborodtatok — tisztára esztelenül viselkedtek. Amíg elétek állhatok, ez a csúfság nem történik meg. Remélem, valamikor örültök majd, hogy nem gyaláztátok meg hiteteket.

Gudveigre nézett :

— Gyere, átviszünk a fjordon !

Lement a hajóhídhöz ; Gudveig meg Graein mögötte baktatott. Odalent beugrott a csónakba s eloldotta a zsineget ; a rabszolga utána lendült, de az asszony megtorpant.

— Emeld be, Graein! — rendelkezett Halvard, de a rabszolga fölfortyant:

— Dehogyan nyúlok hozzá!

— Lásd, én nyúlok! — felelt Halvard. Átnyalábolta Gudveiget, beültette a csónakba, majd evezőihez kapott s hosszú csapásokkal kievezett a fjordba.

A bundások a hajóhídról figyelték az ifjú gazdát. Fölötte a szarvas gímfej fölcsillant az égre; kék ujjasa ragyogott s haja aranykoszorúként keretezte szép arcát.

Ekkor Orm nyilat kapott elő s lőtt. Halvard elejtette evezőit, torkához kapott s hanyatt dőlt a csónakban.

— A rabszolgát is, a rabszolgát is! — kurjantott Sigurd. Lelőkte bekesét, a vízbe gázolt s a csónak után úszott.

Graein fölpattant s Halvard fölé hajolt. A parti csoport nyílzáporral árasztotta el; amikor Sigurd a csónakhoz ért, még élt; lapáttal védekezett a támadás ellen. Sigurd fölkapta Halvard bárdját s Graein fejére sujtott. Mihelyt az asszonnyal is végzett, a hajóhídnak fordította a csónakot.

III.

A zsellérek már színjőzanok; viszolyogva gondolnak cselekedetükre. Halkan tanakodnak, vajjon hogy leplezzék az ifjú, hatalmas gazda legyilkolását s hova rejtsek a hullákat.

— Legjobb ha Halvard a csónakban marad! — mondja Orm. — Különbén kutyái megszimatolják.

Ugyanis Halvard egyik bretlandi útjáról két ebbel tért haza s a környéken mindenki dicsérte Ker meg Karados okosságát. A szelindekek rendszerint ott fickándoztak Halvard körül; ma csak kivételesen nem kísérték el.

A zsellérek végre elhatározták, hogy a hegyfokig kieveznek s éjfélig elsüllyesztk a csónakot; ha pedig a hold lenyugszik, nagy kövekkel lemerítik a hullát is. Így valószínű lesz, hogy Halvard a vízbe fult s az ár elragadta a holttesteket.

Gudveig meg Graein hulláját az istállóban rejtették el. Az egyik malomkővet ráfordították a csónakra s egy hosszú szíjjal Halvard nyakához kötötték. Pár percig eveztek s a zátonyok közt megfúrták a járművet. Végül fölúsztak a partra s szorongva lopóztak Orm házához.

A gyilkosok csak éjszaka tértek vissza. Graeint meg Gudveiget az istállóban kaparták be; a földet gondosan ledöngölték fölöttük. Később lesurrantak a fokhoz, Halvard és a csónak felé. Ámuldozva látták, hogy a zátony körül rengeteg madár kering. Köztudomású, hogy a tavaszi éjjelek meglehetősen ködösek, de ezúttal a holttest fölött átröppent madarak hófehéren világítottak.

A férfiak rákaptak egy gerendára s kieveztek a fjordba. De alig jutottak a zátonyhoz, újabb csoda várt rájuk. A halott fönt lebegett a főlshínen! Arca tejként sápadt, szemei nyitva meredtek az égre s szépsége megdermesztette a gyilkosokat.

Reszketve közeledtek a hullához. Halvard jobbában tartotta a szörnyű nyakszíjat, míg balja fölmutatott a magasba. S a madarak nem bántották.

Amazok iszonyúan megrémültek; bárgyún dadogták, hogy Halvard igaz ember volt s akkor is fölbuknék, ha két malomkövel nyomná le.

Orm nagysókára kinyögte, hogy lopják vissza a hullát a hajóhídhöz; rögtön kaptak e javaslaton, mert az élöktől jobban féltek, mint a halottól. Orm hazarohant s két friss ökörbőrrel száguldott elő; úgy vélte, a cserszag megzavarja Halvard ebeit. A bőrökbe csavarták a hullát s kivitték a partra. Ott a domb csúcsára temették, Graein mezejébe.

Virradatkor hazamentek. Orm nem feküdt le, hanem fölkeltette lányát s beszámolt neki a történetekről. Ragnhild nagyon megszeppent, de megígérte, hogy apja mellé áll.

Befogtak s előszedték az ekét, vasvillát, ásót és kapát, valamint a hátikosarat. Ragnhild a kosárba ültette a gyermeket, mivel e szegény ördögök csak egy öreg, vaksi rabszolgával tengődtek a tanyán; a vénség úgy-ahogy elpiszmogott köztük, de Ragnhild nem bízta rá lánykáját.

A kicsi már negyedik évében járt, de mintha hibbant lett volna; esztelenül repesett a tűzért és vízért. Folyton betegeskedett, képén és fején vastag varak éktelenkedtek és majdnem kopasz volt. Nem beszélt s úgyszólván nem is járt. De anyja meg nagyapja valósággal rajongott érte; mindketten eltökélték, hogy fölviszik Nidarosba, ahonnan csodálatos hírek keringtek néhai Olav király csodáiról.

Orm vállalta, hogy vejjével együtt feltöri az ugart, így legalább a tavaszi munkák végzésével igazolja, mennyire nem tud Graein eltűnéséről. Ezért naphosszat lent dolgozott a dombon, míg Ragnhild kosárban hordta a követ, természetesen Halvard fölé. Közben a lányka magányosan csuszkált ide-oda.

Egyszer hűvös, felhős reggel virradt föl. A nagyok kilenc óra tájt már falatozáshoz készültek; ekkor Ragnhild megnézte gyermekét. Ez Halvard sírján ült — a gyilkosok visszagurították az ormótlan malomkövet a fehér és letaposott fűnyomra.

Amikor Ragnhild lehajolt a lánykáért, a csöppség fölhúzta vállalait: — Fázom, fázom! — mondotta.

A gyermek megszólalt! Ragnhild örömeiben sírt is, nevetett is; magához szorította a kicsit, úgy rohant föl a dombra. S Orm ugyancsak lelkesülten hallgatta unokája gügyögését.

Orm meg Ragnhild szakadatlanul túrta a rögöt — amíg csak ki nem tudódott, hogy Halvard meg Graein szerencsétlenül jártak. A gyermek naponta velük tartott, naponta a malomkövön üldögélt s naponta erősödött.

Mihelyt a nyár beköszöntött s a falu népe beletörődött Halvard, meg a rabszolga eltűnésébe, Ormek befejezték munkájukat, mert félték az esetleges gyanutól. De Ragnhild lehajtotta a tehenet, meg a juhnyáját. A szomszédok látták, mily őszintén bánkódik, amiért nem költözhetett kiszemelt otthonába s a csodálatosan javuló aprósággal vigasztalgatták ; a lányka egyre ugrándozott és csacsogott, sebei pedig annyira behegedtek, hogy először sűrű pihe, majd erős haj borította be fejét, sőt már-már vonásai is megszépültek.

Őszre járt ; a búcsúok megjöttek Nidarosból. Ezek is folyton áradoztak Szent Olav jóságáról. Egy este néhány zsellér betért Orm házába s e csodatételekre fordította a szót.

Ragnhild a hálópadon szoptatta a kis véznaságot. Ranveig, a gyermek, meglehetősen nyűgösködött ; nem kellett neki sem az étel, sem a mell ; az anya szorongására csakúgy sütött.

Amikor az idegenek eltávoztak, Ragnhild odafordult Ormhoz :

— Apa, félek, ha Halvard nem jut szentelt földbe, Ranveig elveszti jötevője kegyelmét.

— Orm kitért : Várjunk, Ragnhild, ne játsszunk fejünkkel !

De a gyermek rohamosan fonnyadt s Orm harmadnap este, egy görcsös roham közepett, megszólalt :

— Lányom, holnap lemegyünk Husebyre !

Ranveig hamarosan elaludt s másnap reggelre szinte föllábadt.

Ekkor Orm szó nélkül megmosdott, megfésülködött és ünneplőbe öltözött. Ragnhild is kicsípte magát. Orm az erdőn át ölében vitte Ranveiget és a kiszélesült ösvényen lányába karolt. Dél tájt értek le Husebyre.

Most Orm Kollson, Vebjörn unokaöccse gazdálkodott itt. Halvard eltűnésekor minden vagyon rászállott.

Szélteben hajtogatták, hogy Torny hamarosan fia után hal. De amíg mindenütt őszintén sajnálkoztak a fiú sorsán, Torny az ágyból ki-kiszólt, hogy Halvard hazatértéig nem távozik el.

Torny harmadnapja behívta az asszonyokat s elmondta nekik, hogy különös álomból ébredt : Halvard meghalt, de holtteste rövidesen előkerül. Ugyanis látta fiát, meg rokonát, Szent Olavot. A király kézenfogva vezette Halvard-t, fejükön dicsfényes korona ékeskedett s fehérköntösű, papformájú férfiak kísérték őket. S a szent király így szólt : «Hugom, még egyszer Halvard porhüvelyére szegezheted szemeidet, mert a környéken nemsokára híre kel, hogy Isten nagyon szereti az igaz embereket ; a földön hatalommal, a mennyben boldogsággal örvendezteti meg őket. Aztán magad is csatlakozol hozzánk Krisztus fenséges csarnokaiban !»

Torny megparancsolta, hogy a kórus fala alatt, ahol a templom ereklye-rejtő tetejéről eső és harmat pereg, tüstén ássanak két sírt. S terméskövel rakják ki a sír fenekét és oldalait. A szolgák éjjel-nappal dolgoztak s Halvard meg Torny nyugóhelye pontosan elkészült.

Ezért amikor Orm Kollsön nagynénjével közölte, hogy a gyilkosok összefogdosására, valamint a holttestek hazahozatalára kiküldte embereit, senki se csodálkozott, hogy Torny egyéves betegágyából nyomban fölkel. Az asszonyok aranyos vásznakba és selymekbe öltöztették s az udvarra állították karosszékét. Egész nap ott ült; az odakért papok mellette várakoztak.

A tömeg délután ért föl a dombokra. A ravatal mögött a megzsinegelt gyilkosok lépkedtek; mintegy száz ember zárta be a menetet.

Ekkor Torny fölállt s a ravatal elé ment; asszonyai támogatták s a papok ájtatosan zengték a Kyrie Eleisont. Mindenki velük sírt és énekelt, de Torny fölkiáltott:

— Légy áldott, drága fiam; Krisztus követeként térsz haza!

A ravatalt letették s az ökörbőrt félrehúzták Halvard képéről. Az ifjú vonásai alig torzultak el. Torny megcsókolta fiát:

— Nézzétek, Halvard teste még majdnem friss, bár négy hónapig vízben és földben feküdt! De jegyezzétek meg, ha fiam szebb is volt e szegény hullánál, a mennyben, amelybe az Úr kegyelméből betekinthessem, sokkal ragyogóbban jár, mint idelent.

Majd a gyilkosokhoz fordult:

— Mi nem bíraskodunk fölöttetek; Isten lenéz rátok. Ahogy idejöttetek, úgy bujdosatok el, de csak három mérföldnyire közelíthettek meg az emberek hajlékait. Ez a gyermek pedig Halvard dicsőségére, Husebyn marad.

Egy csapat a rengetegbe kísérte a gyilkosokat s többé senki se látta őket. Egyszer Numedal meg Hallingdal közt néhány emberi csontra akadtak; állítólag Orm meg Sigurd, Szent Halvard gyilkosai ott pusztultak el. A szóbeszéd szerint Ragnhild 1082-ben négy fiával Oslóban imádkozott Szent Halvard sírjánál; ekkor már öreg asszony volt s két földije előtt fölfedte kilétét. Elmondta, hogy fönt találkozott egy bujdosóval s Eggedal fölött kettesben ácsoltak egy kalibát. Fölkészült Trondhjembe, hogy Szent Olav koporsójára boruljon s egyúttal megkeresse lányát. Ugyanis Ranveig, akiről a husebyiek kitűnően gondoskodtak, okos és jámbor nővé fejlődött s amikor Olav Kyrre fölépítette a nidarosi Bakke-kolostort, ott apáca lett. Csodálatos gyógyítóereje volt, úgyhogy betegek egyre ontották az ajándékokat. Úgy írt és olvasott, mint a legműveltebb barátok és sok külföldi legendát másolt le.

Halvard holttestét később átvitték a templomba. A ravatal körül egész gyertyasor égett s a papok éjjel-nappal könyörögtek koporsójánál. A környéki falvak lakosai mind sírjához zarándokoltak. Hatalmas pompával temették el.

Torny ezt csak három héttel élte túl; ekkor boldogan halt meg s fia mellett nyugodott le.

Amikor Inga Ivarsdatter, Szent Halvard jegyese, e csodákról értesült, menten zárdába kívánczolt. De rokonai férjhez adták s Isten sok gyermekkel áldotta meg. Két érsek és három püspök származott véréből.

IV.

Hamarosan elhírelt, hogy az Úr szívesen meghallgatja Halvard híveit és széltében szentként kezdték tisztelni.

1044 őszenek egyik estéjén, négy évvel Szent Olav vértanuhalála után, egy szegény nő vánszorgott a husebyi erdőségen keresztül, hogy a hűbérfizetésre halasztást kérjen. Férje a jó bérleten föltört, de hirtelen meghalt s az özvegy nagy nyomorban sinylődött ; gyermekei betegen feküdtek, jószága pedig vész és farkas prédájává vált.

Útközben keservesen idézte Halvard-t meg Tornyt, mivel ezek örömet engedtek adósaiknak, viszont Orm szigorúan őrködött jussa fölött. Egyszerre rádöbbsent, hogy az ösvényen egy ember közeledik feléje. Ijedtében az erdőbe húzódott s a fák közt lapult meg. Már erősen sötétedett s az asszony végkép eltévedt. Egy görgetegre bukkant ki, pár ölnyire lesodródott, de ahogy fölkapaszkodott volna, valami síma, kerek agyagkorsóhoz ért. Az edényben súlyos pénzek és gyűrűk, régi csatok és drágakövek csillogtak.

Az asszony még éjszaka fölverte Ormot. A gazda a kincs láttán roppant megörült. Természetesen minden lelet fejedelmi tulajdon, de Magnus király régóta haragudott Ormra s ez tudta, hogy a hadjárataiban megszorult uralkodó e vagyonért szívesen visszafogadja kegyeibe. Az özvegy két tehénnel, tíz birkával és tízévi adóelengedéssel fordult haza. Az engedmény lejártáig fiai felnöttek s a husebyi jószág jól szaporodott ; az egész család szépen virult.

Később az asszony megpedzette, hogy az erdei ember alighanem Halvardra, meg a királyra ütött s Orm könnyen hitt neki. Ez a kegy csak a szent, szelíd gazdától telhetett.

Egy tavaszi éjjel a fjord túlfeléről két férfi igyekezett egy csecsemővel a paphoz. A telihold néha előbukkant, de gomolygó felhők robogtak az égen, sőt néha szitált az eső is. Az emberek már jól kint jártak az öbölben, amikor észrevették, hogy a jég kásásan billeg alattuk. Rémulten hajoltak össze — elől a víz, hátul egy farkasfalka fenyegette őket s a keresztleletlen kised már alig pihegett.

Ahogy így tétováztak, a husebyi oldalról két nagy állat vágatott feléjük. Először visszahököltek az ordasforma szörnyektől, de aztán ráismertek Szent Halvard kutyáira, Kerre meg Karadosra.

Az ebek lihegve nyaldosták kezeiket s körülszaglászták a pogány gyermeket. Ekkor az apa örömeiben fölzokogott s magával húzta társát. A kutyák átvezették őket a törékeny jégen s még az éjjel fölértek a paphoz. Később bementek a templomba. Mialatt imádkoztak, a gyermek Halvard sírján feküdt. Ép és tehetséges ifjúvá serdült aztán s világéletében hálásan emlékezett meg Szent Halvard jószágáról.

Három év múlva a folloi Hvitstein-tanya birtokosa oly csúnya gyanuba keveredett, hogy szomszédai elhatározták : egyszer rágyujtják a házat. Egy

vaksötét éjjel tízfőnyi csapat lopódzott feléje. A hold szarva még nem ütközött ki. De az összeesküvők még jóformán le sem érték az erdőből, mintha az égről a holdkelte fénye derengett volna alá a kelleténél három órával hamarabb s teljességgel szokatlan helyen. S amikor az udvarba surrantak, a küszöbre vetült fényben egy hercegi alak állta útjukat, aki két zömök, sárga kutya közt magasodott föl. Jobbjában három nyil, baljában egy kis kerek, pajzsszerű holmi látszott ; de az egyik ember később megesküdt, hogy az utóbbi malomkő volt s közepén egy égi sugár is keresztülvillant. — Erre hanyatt-homlok és imaszavakat mormolva rohantak haza.

S a következő héten kiderült, hogy a gyanúsított ártatlan. Ekkor az összeesküvők levonultak Husebyre, hogy elmondják látomásukat s a tájék mámorosan repesett a büntelenek barátjához.

Ily szépséges csodák révén Halvard híre nőttön nőtt. Rokona, Harald Sigurdssön király 1053-ban kiásatta holttestét s átvitette az oslói Mária-templomba. S most Harald, az Úr hű és jámbor szolgája, aki ellenségeiért is az irgalom fegyverével küzdött, a főoltár mögött ezüstveretű koporsóban pihen. Vértanusága miatt örök malaszt tüntette ki Isten dicsőségére és az emberek üdvére. Gyásznapja, mely 1044 május 5-én volt, nemzeti ünneppé lett és Dél-Norvégia benne védőszentjét tiszteli.

Norvégból fordította : *Hajdu Henrik.*